

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 2. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 2(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Файзуллаева Мавлюда Хамзаевна*ЎЗБЕК ВА ТОЖИК АНЪАНАВИЙ ТАОМЛАРИДА ЭТНОМАДАНИЙ АЛОҚАЛАРНИНГ АКС
ЭТИШИ (СУРХОН ВОҲАСИ МИСОЛИДА) 10-15*Umarov Sardor Yakubovich*QAYTA BIRLASHGAN GERMANIYADA MEHNAT BOZORINI ISLOH QILISH, AHOLI BANDLIGI,
DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR 16-20**08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ***Shadiyeva Gulnora Mardiyevna*O'ZBEKISTONDA EKSPORTNING OSHISHINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIR ETISH
YO'LLARI..... 21-29*Халилдинов Азизбек Абдуқаххорович*КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ
БОШҚАРИШГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАР 30-34*Мавлянов Мажид, Урдушев Хамракул*

КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ: ЧОРВАЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ 35-45

*Асроров Азизбек Исомиддин угли*ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРИРОДА РИСКОВ, ВОЗНИКАЮЩИХ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ 46-52*Хайдарова Дурдона Шухратжон қизи, Ачилбойева Севинч О'ткир қизи*

МАНАЛЛИЙ BUDJET DAROMADLARI HISOBI TASHKIL ETISHNING NAZARIY JIHATLARI. 53-60

*Камалов Акмал Сайдакбарович*ХАЛҚАРО ТРАНСПОРТ ЛОЙИҲАЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИЛИШИ ЭҲТИМОЛЛИГИНИНГ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИГИГА ТАЪСИРИНИ БАҲОЛАШ
УСЛУБИЯТИ ИШЛАБ ЧИҚИШ 61-68*Namazov Gafur Shokulovich*

IQTISODIYOTDA GIBRID MODELLARNI QO'LLASH 69-75

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ*Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich*

YANGI O'ZBEKISTONDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING TIZIMLI O'ZGARISHI 76-81

Kadirova Ziyoda Rahimdjanovna

ISLOM FALSAFASIDA ILM TUSHUNCHASINING MOHIYATI 82-86

Turdiyev Bexruz Sobirovich

JAMIYAT IDEOSFERASINING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI 87-92

Alimatova Nargis Abduxalilovna

KONSTITUTSIYADA HALOL RAQOBAT KAFOLATI 93-98

Abdullayev Ibodulla Abdullayevich, Mustafoyeva Feruza Xurshid qizi

MA'NAVIYAT – YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTINING MUHIM POYDEVORIDIR..... 99-103

<i>Кувандиков Шокир Облокулович</i> МАҲМУДХҲҲЖА БЕҲБУДИЙ МИЛЛИЙ-МАЪНАВИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ ФАЛСАФИЙ МАНБАЛАРИ	104-111
<i>Yusupaliyev Orzimurod Odilovich</i> YOSHLAR MAFKURAVIY ONGI TRANSFORMATSIYALASHUVINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI: MUAMMO VA YECHIMLAR	112-119
<i>Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li</i> BADIIY MUHITDA TANQIDIYLIK VA SATIRANING TABIIY KOMMUNIKATSIYASI	120-125
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Saitova Nilufar Djumaydillayevna</i> YOSH O'ZBEK SHOIRLARI: VOQELIKNI IDROK ETISH VA UNI BADIIY IFODALASH TENDENSIYALARI	126-130
<i>Nurmanov Furqat Hayitqulovich</i> O'G'UZ" ETNONIMI VA O'G'UZLAR	131-137
<i>Qudratova Sitora Olimovna</i> AQSH HIKOYACHILIGI TARIXI VA SPETSIFIKASINING BADIIY IFODASI HAMDA JANR IJODKORLARI.....	138-148
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Safarova Nigora Axatovna</i> METAFORALARNING O'ZBEKCHA TARJIMASIGA KOGNITIV YONDASHUV	149-153
<i>Qodirova Madinabonu Murodjon qizi</i> LINGVISTIK TA'MINOT VOSITALARI: TUZILISHI VA TARKIBI	154-159
<i>Аллабердиева Регина, Мадалов Навруз</i> ТАКСОНОМИЯ ГЕНДЕРНО-МАРКИРОВАННЫХ ПАРЕМИЙ - РЕГУЛЯТИВОВ АНГЛИЙСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ	160-165
<i>Azimova Aziza Alisher qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSUYATLARI	166-172
<i>Shoymardonov Ilhom Alixonovich</i> BAHOR, YOZ, KUZ MAVSUMLARI BILAN BOG'LIQ BOLALAR QO'SHIQLARI	173-178
<i>Raxmatova Dilafruz Nusratilloevna</i> SAMARQAND JADIDCHILIK MAKTABI VAKILLARI ASARLARINING TIL XUSUSIYATI....	179-184
<i>Mirzayev Jasur, Madalov Navruz</i> THE DIALOGIC NATURE OF PERSONIFICATION IN THE POETICS OF WILLIAM BLAKE.....	185-190
<i>Yuan Xiaowei</i> ON THE TITLE AND LEXICAL FEATURES OF THE WINTER OLYMPICS NEWS REPORT IN CHINA DAILY	191-197
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Ражабов Нариман Шарифбаевич</i> НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОБРОВОЛЬНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СЕРТИФИКАЦИИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	198-206
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MULKIY HUQUQLARNI JAMOAVIY ASOSDA BOSHQARUVCHI TASHKILOTLAR VA MUALLIFLIK	

HUQUQI OBYEKTLARIDAN FOYDALANUVCHI SHAXSLAR O'RTASIDAGI SHARTNOMALAR TASNIFI.....	207-212
<i>Inoyatov Behruzjon Umidjon o'g'li</i> TOVAR BELGILARINING HUQUQIY JIHATDAN MUHOFAZA QILISHNI TARTIBGA SOLUVCHI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	213-220
<i>Raimova Shohsanam Fayratjonovna</i> РЕЦИДИВ ЖИНОЯТЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ.....	221-227
<i>Mukimov Bobur</i> CURRENT ISSUES OF IMPROVING THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY AT THE INTERNATIONAL LEVEL.....	228-234
<i>Нодирахон Абдурахманова</i> ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИИ БЛОКЧЕЙН, СМАРТ-КОНТРАКТОВ И КРИПТОВАЛЮТ НА РАЗВИТИЕ ПРАВА.....	235-239
<i>Акмалхонов Боситхон Азизхон ўғли</i> ЗАЩИТА ПРАВА ЧАСТНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ПРАКТИКЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА.....	240-246
<i>Turakulova Nazira</i> MUALLIFLIK HUQUQIDA MULKIY HUQUQLARNI JAMOVIIY BOSHQARISH.....	247-260
<i>Якубов Бекзод Эркинбаевич</i> КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ҲОЛЛАРДА ТЕЗКОР – ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ ВА УНИНГ ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	261-265
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Мамажонов Хошимжон Абдумаликович</i> ФИЗИКА ФАНИНИ ИЈОДИЙ О'ЗЛАСHTIRISH YO'LLARI (АКАДЕМИК ЛИТСЕYLAR MISOLIDA).....	266-271
<i>Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna</i> O'ZBEKISTON OLIY O'QUV YURLARIDA ISPAN TILI BO'YICHA IJTIMOIIY-MADANIY KOMPETENTLIKNI O'QITISH STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUISHTI.....	272-281
<i>Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich</i> TASVIRIIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI FANLARINI BOSHQA FANLAR BILAN INTEGRATSIYASI.....	282-287
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i> KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILAR XOTIRASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	288-291
<i>Omonqulov Ulug'bek Maxsiddin o'g'li</i> IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH METODIKASI.....	292-296
<i>Jumaboev Nabi Pardaboevich</i> THE NEED TO USE AESTHETIC VIEWS OF EASTERN THINKERS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM.....	297-304
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TASVIRIIY SAN'ATNING O'QUVCHILAR IDROKI VA IJODKORLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI.....	305-310

Yusupova Feruza Hajiboyevna, Gaipova Nilufar Jasurbekovna

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING EKOLOGIK TA'LIM BERISHDA GRAFIK

ORGANAYZERLARNING ROLI 311-317

Karshiboyeva Dilafruz Boxodirovna

SOMONIYLAR DAVRI SAN'ATI VA UNING JAHON TARIXIDAGI ROLI..... 318-322

Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Samarqand filiali dotsenti

BADIIY MUHITDA TANQIDIYLIK VA SATIRANING TABIIY KOMMUNIKATSIYASI

Annotatsiya. Maqolada badiiy muhitda tanqidiylik va satiraning tabiiy kommunikatsiyasikulgi falsafasi tahlili, uning tragikomik o'lchovida inson mavjudligining asoslari haqida tanqidiy mulohazalar mavjud. Haqiqatning an'anaviyligi va diskursivligini ko'rsatib, individual va ijtimoiy hayotning ziddiyatlarini qamrab olgan kulgi falsafasi norozilik imkoniyatlari va ehtiyojlarini amalga oshiradi. Umuman olganda, tanqidiy fikrlash kontekstidagi kulgi falsafasi borliq fojiasini emas, balki insonning uni cheksiz yengish qobiliyatini tasvirlaydi.

Kalit so'zlar: kulgi falsafasi, tanqidiy fikrlash, shubha, kinoya, o'yin, inson mavjudligi, ekzistensial, haqiqat, aldanish, estetik faoliyat, olijanoblik, badiiy qadriyatlar, milliy qadriyatlar, kognitiv bilim, estetik did, hazil, ijodkorlik, satira.

Eshankulov Laziz Norgabulovich
Assistant Professor of Samarkand Branch of
Tashkent State University of Economics

NATURAL COMMUNICATION OF CRITICISM AND SATIRE IN THE ARTISTIC ENVIRONMENT

Abstract. The article contains an analysis of the philosophy of laughter, the natural communication of criticism and satire in the artistic environment, and critical comments about the foundations of human existence in its tragicomic dimension. The philosophy of laughter, which shows the traditionality and discursive nature of reality, covers the conflicts of individual and social life, and the possibilities and needs of protest. In general, the philosophy of laughter in the context of critical thinking describes not the tragedy of existence, but the human ability to overcome it without limit.

Keywords: philosophy of laughter, critical thinking, doubt, irony, game, human existence, existential, truth, delusion, aesthetic activity, nobility, artistic values, national values, cognitive knowledge, aesthetic taste, humor, creativity, satire.

Эшанкулов Лазиз Норгабулович
Доцент Самаркандского филиала
Ташкентского государственного экономического университета

ЕСТЕСТВЕННАЯ КОММУНИКАЦИЯ КРИТИКИ И САТИРЫ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СРЕДЕ

Аннотация. В статье содержится анализ естественно-коммуникативной философии критики и сатиры в художественной среде, критические замечания об основах человеческого существования в его трагикомическом измерении. Показана философия смеха, охватывающая конфликты индивидуальной и общественной жизни. возрастает традиционность и дискурсивность реальности, осознаются возможности и потребности протеста. В целом философия смеха в контексте критического мышления описывает не трагедию существования, а способность человека безгранично преодолевать ее.

Ключевые слова: философия смеха, критическое мышление, сомнение, ирония, игра, человеческое существование, экзистенциал, истина, заблуждение, эстетическая деятельность, дворянство, художественные ценности, национальные ценности, познавательные знания, эстетический вкус, юмор, творчество, сатира.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I2Y2024N17>

Hajviy xususiyatli badiiy-estetik matnni tahlil qilishda uchraydigan fonetik birliklarning estetik xususiyatlariga e'tibor qaratish zarur. Badiiy va og'zaki nutqda so'z o'yini matnida tovushlarining ekspressiv-estetik imkoniyatlarini tez idrok etish talab etiladi. Chunki qarama-qarshi tomonlar bahsida hajviylik effekti hozirjavoblik va tezlikda yuzaga keladi. Shuning uchun nutqda ifoda etilgan har bir ma'nodorlikni (kosa tagida nim kosa) tinglovchi tez fahmlashi va zavqlanishi kerak bo'ladi.

Badiiy muhitda Tanqidiy fikrlashga asoslangan falsafiy mulohaza g'oyalar uyg'unligini namoyish etadi, unda chuqur kutilmaganda yuzada paydo bo'ladi, jiddiy kulgili bilan uyg'unlashadi va fojiali komiksga silliq aylanadi. Hayot falsafasi, sevgi falsafasi, qo'rquv falsafasi, kulgi falsafasi shunday paydo bo'ladi. Darhaqiqat, voqelikning tragikomik jihati jahon falsafiy tafakkurining rivojlanish tarixida kosmosentrik nuqtai nazardan yashirin ravishda mavjud bo'lgan.

Badiiy muhitdagi tanqid ijodiy ifodaning murakkab va serqirra jihati hisoblanadi. Bu san'at atrofidagi nutqni shakllantirishda, jamoatchilik idrokiga ta'sir qilishda va rassomlarga o'z hunarmandchiligini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Badiiy muhitda tanqid bilan bog'liq ba'zi asosiy fikrlarni e'tiborga olish kerak:

San'at tabiatan subyektivdir va turli odamlar uni turli yo'llar bilan talqin qilishlari va qadrlashlari mumkin. Tanqidchilar ko'pincha o'z tahlillariga turli nuqtai nazarlar, kelib chiqishlar va didlarni olib kelishadi va bu nuqtai nazarlarning boy gobeleniga hissa qo'shadilar.

Konstruktiv tanqid san'atkorlarga o'z ishlarini yaxshilashga yordam beradigan chuqur fikr-mulohazalarni taqdim etishga qaratilgan. U san'atning o'ziga xos jihatlariga e'tibor qaratadi, kuchli tomonlarini ta'kidlaydi va rivojlanish uchun yo'nalishlarni taklif qiladi. Konstruktiv tanqid badiiy rivojlanish uchun zarur va doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantirishi mumkin.

Tanqidchilar rassomning asarini rassomning asl niyatidan boshqacha talqin qilishlari mumkin. Rassomning niyatlarini tushunish qimmatli bo'lishi mumkin bo'lsa-da, san'at ko'pincha bir nechta talqinlarni taklif qiladi va tanqidchilar o'zlarining noyob o'qishlarini taklif qilish orqali davom etayotgan suhbatga hissa qo'shadilar.

Tanqidchilar badiiy harakatlar va individual rassomlarning trayektoriyasiga ta'sir qilishi mumkin. Sharhlar, insholar va tanqidlar orqali ular badiiy yo'nalishlar evolyutsiyasiga hissa qo'shadi, me'yorlarni qiyinlashtiradi va innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

San'at tanqidi jamoatchilik fikrini shakllantirishi va badiiy tashabbuslarning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligiga hissa qo'shishi mumkin. Ijobiy sharhlar e'tiborni jalb qilishi va qo'llab-quvvatlashi mumkin, salbiy tanqidlar esa munozaralarga yoki rassomning ishini qayta baholashga olib kelishi mumkin.

Badiiy erkinlikni tomoshabin kutganlari bilan muvozanatlash doimiy muammodir. Ba'zi san'atkorlar chegaralar va qiyin me'yorlarni birinchi o'ringa qo'yishi mumkin, tanqidchilar va

tomoshabinlar esa an'anaviy yoki ommabop estetikaga asoslangan aniq taxminlarga ega bo'lishi mumkin.

Tanqidchilar ko'pincha san'atni madaniyat, jamiyat va tarixiy rivojlanishning keng kontekstida tahlil qiladilar. Ushbu kontekstualizatsiya san'at asarlarini joylashtirishga va ularning zamonaviy muammolar bilan bog'liq ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Tanqidchilar o'z ishiga halollik va adolat bilan yondashish mas'uliyatini o'z zimmlariga oladilar. Shaxsiy fikrlarni bildirayotganda, ular o'z so'zlarining rassomlarning martaba va umumiy madaniy landshaftga ta'sirini yodda tutishlari kerak.

Onlayn platformalar va ijtimoiy tarmoqlarning yuksalishi tanqid jarayonini demokratlashtirdi. Rassomlar to'g'ridan-to'g'ri turli xil auditoriyadan fikr-mulohazalarni olishlari mumkin, bu esa an'anaviy darvozabon rollarini qiyinlashtiradi. Biroq, bu ham kamroq konstruktiv va ko'proq yallig'lanishli tanqid uchun eshiklarni ochadi.

Milliy badiiy tafakkurda so'zning qudrati haqida ko'plab fikrlar, aforizmlar uchraydi. So'z san'ati tabiiylikni badiylikka aylantirib, turli bezaklar, bo'yoqlar orqali bizga, umuman kelajak avlodga ko'rsatadi. So'zning jozibadorligi uning milliy-etnik unsurlar bilan qanchalik boyigani, ketma-ketligi, chiroyliligi bilan o'lchanadi. O'zbekiston xalq yozuvchisi Pirimqul Qodirovning "Til va el" badiyasida milliy tilning rivoji va ahamiyati xususida g'oyat ta'sirchan kuzatuvlar bor: "Vatanparvar va millatparvar yozuvchilarimiz xalqning jonli so'zlashuv tili bilan mumtoz adabiy tilimizning badiiy nafis so'z san'atini o'z asarlarida uyg'unlashtirib, xalq ommasi yaxshi tushunadigan umummilliy adabiy tilni rivojlantirdilar... Mustabid mafkura tazyiqlarini yengib o'tib, chinakam milliy tilda jozibali obrazlar yaratishda Alisher Navoiy va Bobur Mirzo kabi ulug' ajdodlarning o'lmas ruhidan va mumtoz so'z san'atidan XX asrda ijod qilgan eng yaxshi shoir-yozuvchilarimiz katta madad oldilar" [1].

Hozirgi zamon tilshunoslarning fikricha, "so'zlashuvchi muloqot jarayonida so'z vositalari bilan o'ynaydi" [2].

Postmodern adabiyotida so'z o'yini ayrim xos kishilar uchun matn, ma'nolar bo'lib, bu hamma uchun tushunarli emas. "Bu g'oyaga ko'ra, o'qish jarayonida uchta tomon (Kitobxon, matn va muallif) bir butunlikni tashkil qilib, kommunikatsiya va muloqot paytida so'z o'yinining cheksiz maydoni hosil bo'ladi" [3].

Asrlarosha ushbu so'z ummonida cheksiz yangi obrazlar, ma'nolar maxzani, modellar, ideallar haqida g'oyalar yaratilgan.

Muvaffaqiyatli professional muloqot misolida hazilni so'z o'yini sifatida samarali ishlatish jarayonini ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Shunday qilib, hazil o'ziga xos o'yin turi sifatida kishilarning e'tiborini tortib kelgan. Shu sababli hazil psixologik maslahat va ta'lim psixologiyasi sohasidagi faol ishlatiladi. Masalan, psixotrapevt huzuriga tashrif buyurgan mijoz bilan rasman gaplashib, keyin hazil, so'z o'yini qilib vaziyatni yumshatishi mumkin.

Satira odamlarni, siyosatni, jamiyatni yoki inson xatti-harakatlarining boshqa jihatlarini tanqid qilish yoki masxara qilish uchun hazil, kinoya, mubolag'a yoki masxara qilishdan foydalanadigan muloqot shaklidir. U ko'pincha ijtimoiy sharhlash vositasi bo'lib xizmat qiladi, kamchiliklarni, bema'niliklarni yoki adolatsizliklarni o'zgartirish yoki xabardor qilish uchun ta'kidlaydi. Satiraning tabiiy aloqasi bir nechta asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

Hazil — satiraning markaziy qismidir. Satirik asarlar ko'pincha xabarni etkazishda ko'ngil ochish uchun aql, zukkolik va komediya elementlaridan foydalanadi. Hazil turli shakllarda bo'lishi mumkin, masalan, so'z o'yini, kinoya, absurd yoki mubolag'a. Satira tanqid

qilinadigan xususiyatlar yoki xususiyatlarni kuchaytirish uchun ko'pincha mubolag'a va karikaturadan foydalanadi. Haqiqatning bo'rttirilgan versiyasini taqdim etish orqali satira kulgili tarzda kamchiliklar yoki absurdlarni ta'kidlaydi va oshiradi. Ironiya satirada kuchli vositadir. Og'zaki yoki vaziyatli istehzodan foydalanish aytilgan va nimani nazarda tutayotgani yoki kutilgan narsa va haqiqatda sodir bo'lgan narsa o'rtasidagi kontrastni yaratishi mumkin. Bu nomuvofiqlik satirik xabarga qatlamlar qo'shadi.

Satira ko'pincha ijtimoiy sharhlar vositasidir. U ijtimoiy muammolar, madaniy me'yorlar yoki siyosiy voqealarni hal qiladi, bu kontekstlardagi kamchiliklar yoki qarama-qarshiliklarni yoritib berish uchun hazildan foydalanadi. Satira orqali ijodkorlar tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishi va jamiyat muammolari haqida munozaralarni qo'zg'atishi mumkin.

Parodiya komediya effekti uchun ma'lum bir asar, janr yoki shaxsning uslubiga taqlid qilishni o'z ichiga oladi. Satirik parodiyalar o'zlari tanqid qilayotgan elementlarni taqlid qilib, asl mavzuni o'rganish va tanqid qilish uchun kulgili obyektivni taqdim etadi. Satirada ko'pincha qo'sh ma'no qo'llaniladi, bu erda ibora yoki ibora ikki xil ma'noga ega. Bu noaniqlikni keltirib chiqarishi yoki satirik xabarga chuqurlik va noziklikni qo'shib, bir nechta talqin qilish imkonini beradi.

Satira aniq shaxslar, guruhlar, institutlar yoki ijtimoiy normalarni nishonga oladi. Maqsadni tanlash juda muhim, chunki u satiraning yo'nalishini belgilaydi. Samarali satira ko'pincha kuchli yoki hukmron munosabatni shubha ostiga qo'yishga qaratilgan.

Satira umidlarni buzish, tanish vaziyatlar yoki g'oyalarni qabul qilish va ularni kutilmagan tarzda taqdim etish orqali ishlaydi. Ajablanishning bu elementi satiraning komedik va o'ychan tabiatiga hissa qo'shadi. Samarali satira ko'pincha madaniy ahamiyatga ega. Satiristlar o'zlarining xabarlarini tomoshabinlar bilan rezonanslashishi va o'z vaqtida bo'lishini ta'minlash uchun hozirgi voqealar, tendensiyalar yoki madaniy hodisalardan foydalanadilar.

Satira — bu ijodkorlarga hokimiyatga qarshi chiqish, ijtimoiy me'yorlarni shubha ostiga qo'yish va bahsli mavzularni o'rganish imkonini beruvchi erkin ifoda shaklidir. U norozilik uchun vosita bo'lib xizmat qiladi, norozi yoki muqobil nuqtai nazarlarni ifodalash uchun platforma yaratadi.

Aslini olganda, satiraning tabiiy muloqoti jamiyat normalari, institutlari va shaxslarni tanqid qilish va tanqid qilish uchun hazil va zukkolikdan foydalanishni o'z ichiga oladi. U norozilikni ifodalash, fikrni qo'zg'atish va dunyoni tanqidiy tekshirishni rag'batlantirish vositasini taqdim etadi.

Badiiy adabiyot alohida tafakkurni talab qilib, o'z auditoriyasini badiiy saviyasini oshirish, badiiy tafakkurini charxlash kabi vazifalarni bajarib kelgan. Milliy tafakkur umumjahon tafakkur bilan uyg'unlashtirib o'quvchilarga hajv san'ati orqali topqirlikni, yangi bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Badiiy tafakkurning borlig'ini so'z boyligi, muloqotdagi nutqiy vaziyatlar qamrab oladi. Badiiy tafakkurdagi imkoniyatlar so'z o'yini, payrov, ijtimoiy eruditsiya, salbiy va ijobiy tomonlarni satira orqali tushuntirish, kulgililik vaziyatida kreativ fikrni yaratish kabi masalalar qamrab oladi. Masalan, O'tkir Hoshimovning "Ajdar" hikoyasida ayol kishi o'z turmush o'rtog'ining qiyofasini ikki xil tasvirlaganini guvohi bo'lishimiz mumkin. Bu vaziyatni ruhiy holatlarning badiiy talqini desa ham bo'ladi.

Bu yerda ayol kishini ikki xil ruhiy holatini muallif badiiy bezaklar, soʻz oʻyinlari bilan tasvirlab amalga oshirib, oʻzbek oilasidagi ijtimoiy-ruhiy holatni kulgi-hajv sanʼati orqali yetkazib bergan.

Hajviylikni badiiy adabiyotdagi yangilik tarzida ijtimoiy illatlarni masxaralash, satirik obrazlarni yuzaga keltirish – bu oʻz davrining ijtimoiy innovatsiyasi boʻlgan. “Hajv, satira-voqelikni aks ettirishning alohida gʻoyaviy-badiiy prinsipi sifatida barchasi vilizatsiyalashgan xalqlar adabiyoti, shu jumladan oʻzbek xalqining ham ogʻzaki va yozma adabiyotida qadimdan katta oʻrin olib kelgan. Ijtimoiy illatlarning kulgili tanqidi boʻlgan satira dastavval oʻzbek xalq ijodida keng tarqalgan edi” [4]. Xalq dardi, orzu-umidlari, baxtlilik darajasini fojeaviylik va kulgililik orqali tahlil qilinib, oʻquvchi auditoriyasini fikrlashga, yangi tafakkur tarziga oʻtishga chorlagan.

Oʻzbek badiiy tafakkurida jozibali soʻz oʻyini, hajviyoti bilan tanilgan Abdulla Qodiriy oʻz badiiy ijodida “oʻzbek xalqi tarixi, urf-odatlari, ruhiyati va turmush sharoitlariga uzviy bogʻlangan gʻoyat boy, hayotimiz koʻzgusi boʻlgan hajviy asarlari bilan oʻzbek adabiyoti taraqqiyotiga ulkan hissa qoʻshdi” [5]. A.Qodiriy oʻz hajviy asarlarida kulgililikning turli yoʻllaridan ustalik bilan foydalangan. Muallif oʻz davrining xalq ommasini fikr-tuygʻulari, orzu-umidlari, koʻngil kechinmalarini badiiy-estetik ruhda bayon etib, oʻziga xos kolorit yaratib, oʻz davrini ijtimoiy illatlarini qoralash maqsadida kulgililikni badiiy qahramon monologi tarzida bayon etgan.

Abdulla Qodiriy badiiy nutqini xalq tiliga nihoyatda moslashtirib, soʻz oʻyinlaridan yuqori darajada foydalaniladi. Shuning uchun kitobxon Qodiriy asarlarini tabiiy qabul qiladi. Badiiy voqelikdagi soʻz oʻyinida narsalarni yorqinroq, aniqroq qilib koʻrsatadi. Masalan, „Kalvak mahzumning xotira daftaridan” nomli asarida hajviy obraz Kalvak ham kulgili, ham fojeali obrazdir. Bu asarni oʻquvchi mutolaa qilishida goh nim tabassum, goh achchiq kinoyali ironiya, achchiq kulgi yaratadi. Masalan, yuqorida keltirilgan asarning bosh qahramoni oʻz tilidan keltirilgan detalga eʼtibor bering: “...nazir boshim kesak qisqon qovundek qiyshiq boʻlib, jovdirlogʻon koʻzim qassobdan et olib, baqqol bilan muomala qilaturgʻon darajaga yetibdur. Ammo faqirning qorni kundan kunga gʻovlagan torvuzdek oʻsib, bul maʼni din padar birlan volida “bolamiz qorin sola boshladi”, deb benihoyat xushnud boʻlar ekanlar” [5]. Bu yerda muallif bosh qahramon tilidan monolog tarzida keltirgan soʻz oʻyinlari beixtiyor oʻzbek tilining soʻz boyligi, bejirimliligi, kaloritga boyligi va “kosa tagida nim kosa” tamoyili bilan boy ekanligini hajv orqali koʻrsatib bergan.

Badiiy ijodda, xususan, oʻzbek adabiy merosida hajviy asarlarni yaratish yoki biror hajviy voqelikni keltirish urf boʻlgan. Mumtoz adabiyotdan to hozirgi ijodkorlarni ijodida anʼanaviy va yangilanish tarzida bu meros davom etib kelmoqda. “Hajviy asarlarda yuqoridagi kabi aniq-umumlashma va umumlashma-toʻqima obrazlar bilan birlikda badiiy ijodning mukammal unsuri boʻlgan hajviy tiplar ham mavjud. Hajviy tip yuqoridagi obraz turlaridan shu bilan farq qiladiki, unda maʼlum bir sinf, ijtimoiy tabaqa yoki guruh kishilariga tegishli boʻlgan belgilar bilan bir qatorda mazkur obrazning oʻziga tegishli boʻlgan shaxsiy xususiyatlar ham keng ifoda etiladi” [6].

Xulosa qilib aytganda badiiy muhitdagi tanqid ijodiy jarayonning ajralmas qismi boʻlib, sanʼat atrofidagi muloqotga hissa qoʻshib, sanʼatkorlar ham, tomoshabinlarning ham insoniy ifoda boyligi bilan muloqotga kirishishiga yordam beradi. Oʻzbek badiiy-estetik tafakkurida soʻz oʻyini mutolaa qiluvchi yoshlarning kognitiv bilimini oʻstirish mexanizmi, tafakkurida xar-xillik,

bir-butunlik, rang-baranglikni hosil qiladi. Mualliflar o'z asarlarida obrazlar orqali voqelikni badiiyashtiradilar va real hayotga yaqinlashtirish uchun hajviylik tiplariga murojaat qiladilar. U xoh monolog tarzida bo'lsin, xoh askiya tarzida bo'lsin umum estetik qonuniyatdan chetga chiqmagan, shuning uchun va uni xalq ardoqlab mutolaa qiladi. Mualliflar, adiblar hajviylikdan foydalanishlari ularga bir qancha qulayliklarni keltirib chiqaradi. Birinchidan, badiiy matnda so'z tejalib, estetik bezagi ortadi va so'z o'yini juda qiziqarli chiqadi. Hajviy obrazlar nutqi, turli qiliqlari kulgili holatni yuzaga keltiradi;

ikkinchidan, asar qahramoni nutqi, kechinmalari, monologi kitobxonning kognitiv salohiyatini oshiradi, kulgili holatni tushunadi, hajv qilinadigan ijtimoiy voqelikning fojeaviylikni aniqlaydi;

uchinchidan, badiiy tafakkurdagi so'z boyligi, o'ynoqiligi asar qahramoni tomonidan ijro etilib, o'zini tutishi, o'z-o'zini masxaralashi orqali barcha tegishli so'zlarni qo'llay olish san'atini ifodalaydi. Bu o'z navbatida asarning yuksak badiiy-estetik tafakkurga egaligidan dalolat beradi;

to'rtinchidan, badiiy so'z o'yinida obraz nomidan muallif o'z shaxsiy kechinmalarini, qarashlarini va voqea hodisalarga subyektiv munosabatini ifodalaydi;

Адабиётлар/Литература/References:

1. <https://adolat.uz/news/millij-tilni-joqotmak-millatning-ruhini-joqotmakdur>
2. Қодирова Х.Б. Ўзбек тилида эвфемизм ва дисфемизм. (“нутқ маданияти”, “мулоқот маданияти”, “ахлоқшунослик” курслари учун материаллар). Ўқув-услубий қўлланма. Тошкент – 2013. Б-3.
3. Уварова Н.Л. Логико-семантические типы языковой игры: Автореф. дис.канд.филол,наук.–Горький, 1986.
4. Можейко М.А. Языковые игры //Новейший философский словарь. -Минск, 1999. – С.870.
5. Соатова Н.И. Анъанавийлик ва ворисийлик – Т.: MUMTOZ SO'Z, 2019 Б.69.
6. Куронов Д. Адабиётшуносликкакириш. -Т.: Андижон: Хаёт,-Б.210
7. Турсунова Ф.Ф. Ҳажвий қаҳрамон ташқи қиёфасини тасвирлашда монологик нутқнинг ўрни (Абдулла Қодирий асарлари мисолида). Вухоро Davlat Universiteti Ilmiy Axboroti 2019 №2 Б-156.
8. Қодирий Абдулла. Калвак маҳзумнинг хотира дафтарида.// Диёри Бакир. Т.: Янги аср авлоди. 2007-Б.335.
9. Умурув Х. Адабиёт назарияси. -Т.: Шарк, 2002.Б. 25

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 2 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).